

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.15>

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВНЕСЕННЯМ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ

Берч В.В.,*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства**ДВНЗ «Ужгородський національний університет»**ORCID: 0000-0002-3837-4724***Бисага Ю.М.,***доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства**ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,**Заслужений юрист України**ORCID: 0000-0002-8797-5665*

Берч В.В., Бисага Ю.М., Особливості здійснення конституційного контролю за внесенням змін до Конституції.

Визначено, враховуючи, що Конституція відображає основні принципи та цінності країни, забезпечення узгодженості й дотримання процедур при внесенні змін до неї вимагає широкого консенсусу серед політичних партій, громадськості, законодавчих органів та інших учасників політичного процесу. Такий консенсус забезпечує легітимність та прийнятність внесених змін до Конституції, роблячи їх більш обґрунтованими та такими, що підтримуються громадськістю. Конституційний контроль повинен враховувати публічний інтерес та демократичний лад. Хоча зміни до конституції можуть відображати бажання політичних чи соціальних груп, вони повинні бути в межах загальної демократичної волі і не порушувати прав і свобод інших громадян.

Підкреслено, конституційний контроль є важливою складовою демократичної системи, забезпечуючи додержання норм основного закону країни. Однією з найважливіших функцій конституційного контролю є оцінка конституційності при внесенні змін до основного закону. Процес зміни чи внесення поправки до конституції з одного боку відображає модифікації в суспільстві та його потребах, з іншого боку – вимагає ефективного механізму контролю, щоб забезпечити відповідність змін конституційним принципам та цінностям.

Зауважено, існує позиція, що Верховна Рада не повинна автоматично враховувати застереження Конституційного Суду, така думка є предметом обговорення. Проте, в будь-якому випадку, якщо законопроект визнано відповідним ви-

могам статей 157 та 158 Конституції, ця думка не повинна перешкоджати подальшому розгляду законопроекту про внесення змін до Конституції. Конституційний Суд не визначив, що його рекомендації можуть впливати на законодавчу діяльність та блокувати процес прийняття рішень.

Встановлено, конституційний контроль за внесенням змін до конституції є важливим механізмом забезпечення стабільності правової системи та захисту конституційних цінностей, оскільки відображає засади демократії, правової держави та забезпечує баланс між необхідністю змін у суспільстві та збереженням основних принципів та цінностей, закріплених в конституції. Забезпечення розвитку конституційних норм у відповідності з потребами суспільства без порушення стабільності правової системи вимагає дотримання балансу між розвитком і збереженням основних конституційних цінностей та принципів, а також врахуванням інтересів громадян.

Ключові слова: внесення змін до конституції, конституційний контроль, демократія, конституціоналізм, суддя Конституційного Суду України.

Berch V.V., Bysaga Yu.M., Specifics of constitutional control regarding amendments to the Constitution.

Recognizing that the Constitution reflects the fundamental principles and values of the country, ensuring consistency and adherence to procedures when amending it requires broad consensus among political parties, the public, legislative bodies, and other participants in the political process. Such consensus ensures the legitimacy and acceptability of amendments to the Constitution,

making them more justified and supported by the public. Constitutional control should consider public interest and a democratic order. While constitutional changes might reflect the desires of political or social groups, they should stay within the framework of general democratic will and not infringe upon the rights and freedoms of other citizens.

Emphasizing that constitutional control is an essential component of a democratic system, ensuring adherence to the norms of the country's fundamental law. One of the most critical functions of constitutional control is to assess the constitutionality of amendments to the basic law. The process of changing or amending the constitution reflects societal modifications and needs, requiring an effective control mechanism to ensure compliance with constitutional principles and values.

It is noted that there is a position suggesting that the Parliament should not automatically consider the Constitutional Court's reservations, which remains a subject of debate. However, in any case, if a legislative proposal is recognized as compliant with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution, this opinion should not hinder the further consideration of the legislative proposal for amending the Constitution. The Constitutional Court has not stipulated that its recommendations can influence legislative activities or block the decision-making process.

Established, the constitutional control over amendments to the Constitution is an important mechanism to ensure the stability of the legal system and protect constitutional values, reflecting the principles of democracy, the rule of law, and maintaining a balance between societal needs for change and the preservation of fundamental constitutional principles and values entrenched in the Constitution. Ensuring the development of constitutional norms in line with societal needs without disrupting the stability of the legal system requires a balance between the development and preservation of core constitutional values and principles, as well as considering citizens' interests.

Key words: constitutional amendments, constitutional control, democracy, constitutionalism, Judge of the Constitutional Court of Ukraine.

Постановка проблеми. Конституційний Суд виступає повноцінним суб'єктом процедури внесення змін до конституції, оскільки він забезпечує офіційне тлумачення Конституції та визначає відповідність запропонованих нововведень основному закону, що допомагає уникнути конституційних порушень або суперечностей, забезпечуючи їхню відповідність основним конституційним принципам та цінностям.

Процедура попереднього конституційного контролю має на меті забезпечення законності та правомірності процесу внесення змін до Конституції України. Зміни до основного закону або прийняття нової версії Конституції потребують встановлення широкої згоди і погодження позицій серед усіх учасників цього процесу [1].

Враховуючи, що Конституція відображає основні принципи та цінності країни, забезпечення узгодженості й дотримання процедур при внесенні змін до неї вимагає широкого консенсусу серед політичних партій, громадськості, законодавчих органів та інших учасників політичного процесу. Такий консенсус забезпечує легітимність та прийнятність внесених змін до Конституції, роблячи їх більш обґрунтованими та такими, що підтримуються громадськістю.

Конституційний контроль повинен враховувати публічний інтерес та демократичний лад. Хоча зміни до конституції можуть відображати бажання політичних чи соціальних груп, вони повинні бути в межах загальної демократичної волі і не порушувати прав і свобод інших громадян.

Стан опрацювання. Досліджувана проблематика була предметом наукового аналізу таких учених як: Ю. Бисага, Д. Белов, О. Верещагін, І. Сліденко, А. Стрижак, О. Совгіря, М. Тесленко, Г. Христова, Т. Цимбалістий, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та ін.

Метою статті є дослідження особливостей здійснення конституційного контролю за внесенням змін до конституції.

Виклад основного матеріалу. Конституційний контроль є важливою складовою демократичної системи, забезпечуючи додержання норм основного закону країни. Однією з найважливіших функцій конституційного контролю є оцінка конституційності при внесенні змін до основного закону. Процес зміни чи внесення поправки до конституції з одного боку відображає модифікації в суспільстві та його потребах, з іншого боку – вимагає ефективного механізму контролю, щоб забезпечити відповідність змін конституційним принципам та цінностям.

Сучасні зміни в суспільстві та політичних умовах в різних країнах світу породжують потребу в адаптації конституцій до нових реалій. В такому контексті, виникає необхідність у внесенні змін та доповнень до чинних конституцій або навіть у розгляді необхідності прийняття зовсім нових конституцій [2].

«Гнучкі» конституції мають можливість у простіший спосіб змінюватися та доповнюватися. Кожен наступний закон, що містить конституційні норми, може змінювати або доповнювати попередні норми. Такий процес регулюється в режимі подібному до прийняття попереднього закону. Цей підхід характерний для країн з не-

кодифікованими конституціями, такими як Великобританія, Фінляндія, Ізраїль та інші.

У «жорстких» конституціях передбачений особливий та складний порядок внесення змін, доповнень та поправок. Цей порядок зазвичай закріплюється безпосередньо у тексті конституції та спрямований на забезпечення авторитетності Основного Закону та стабільності конституційного ладу, оскільки будь-які зміни до таких конституцій розглядаються вкрай серйозно та відповідально з урахуванням їхнього впливу на правову систему та загальний правопорядок у державі [3].

В історії Конституційного Суду України з'явилось використання різних поглядів та рекомендацій у мотивувальній частині висновків, які виносяться щодо відповідності законопроекту статтям 157-158 Конституції. Цей підхід Конституційний Суд почав використовувати з 2000 року, що пізніше перетворився на вживаний термін «застереження». Однак, можна розглядати цей термін як ситуацію, коли Конституційний Суд визнає, що запропоновані зміни частково відповідають статтям 157-158 Конституції України, а частково – ні. Такі ситуації вже були неодноразово зафіксовані в історії Конституційного Суду, і це єдиний спосіб інтерпретації цього терміну, який відповідає положенням Конституції [4].

Чинним законодавством передбачено підстави, що виключають можливість внесення змін до Конституції:

1) зміни, які передбачають анулювання або обмеження прав і свобод людини та громадянина;

2) зміни, спрямовані на підрив незалежності або територіальної цілісності України;

3) об'єктивно обумовлені причини, такі як наявність умов воєнного або надзвичайного стану;

4) наявність фактів, коли той самий законопроект розглядався протягом попереднього року.

5) попередня зміна відповідного положення Конституції України у поточному скликанні парламенту [5].

Існує позиція, що Верховна Рада не повинна автоматично враховувати застереження Конституційного Суду, така думка є предметом обговорення. Проте, в будь-якому випадку, якщо законопроект визнано відповідним вимогам статей 157 та 158 Конституції, ця думка не повинна перешкоджати подальшому розгляду законопроекту про внесення змін до Конституції. Конституційний Суд не визначив, що його рекомендації можуть впливати на законодавчу діяльність та блокувати процес прийняття рішень.

Запобігання політичному впливу на процес прийняття рішень щодо конституційності при внесенні змін до конституції є критичним для забезпечення об'єктивності та незалежності конституційного контролю. Важливим вбачається

забезпечення суддям конституційного суду повної незалежності від політичних чинників. Особливого значення набуває необхідність забезпечення балансу між потребами суспільства у змінах та збереженням основних конституційних цінностей та принципів. Так, суттєвим викликом є забезпечення дотримання принципів демократії під час внесення змін до конституції, одночасно зберігаючи стабільність основного закону [6].

Суспільство постійно змінюється, і конституція повинна відповідати новим викликам. При адаптації конституції до нових реалій необхідно враховувати, що основні принципи та цінності повинні залишатися недоторканими, зміни повинні бути спрямовані на розвиток та модернізацію, але при цьому не повинні порушувати основи демократії, прав та свобод людини, принцип розподілу державної влади та інші фундаментальні засади конституціоналізму [7].

Сьогодні в більшості демократичних країн світу інститут конституційної юстиції став необхідним складовою системи державних органів, що пояснюється як правовими, так і політичними факторами, зокрема, зростанням потреби в чіткій ієрархії юридичних норм у контексті розширеної системи правових актів. Також важливою стала необхідність створення ефективного механізму захисту прав та свобод громадян. Слід підкреслити, що важливу роль у цьому процесі відіграє інтеграція наднаціональної судової практики, у тому числі практики Європейського суду з прав людини у національні правові системи [8].

Висновки. Конституційний контроль за внесенням змін до конституції є важливим механізмом забезпечення стабільності правової системи та захисту конституційних цінностей, оскільки відображає засади демократії, правової держави та утримує баланс між необхідністю змін у суспільстві та збереженням основних принципів та цінностей, закріплених в конституції.

Забезпечення розвитку конституційних норм у відповідності з потребами суспільства без порушення стабільності правової системи вимагає дотримання балансу між розвитком і збереженням основних конституційних цінностей та принципів, а також врахуванням інтересів громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стрижак А.А. Установча влада: основні критерії легітимності внесення змін до Конституції України. Київ : Логос, 2013. 132 с.
2. Бисага Ю.М., Белов Д.М., Натуркач Р.П. Правотворчість судової влади при здійсненні правосуддя, як джерело виборчого права. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. №5. С. 11–16.
3. Купрій В.М. Конституційний процес: питання конституційно-правових обмежень :

- дис. канд. юр. наук : 12.00.02. Київ, 2019. 230 с.
4. Берченко Г.В. Застереження Конституційного Суду України як елемент процедури внесення змін до Конституції України. *Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), І. М. Милосердна (відп. ред.); НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем.* Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 66. С. 118–123.
  5. Різник С.В. Проблеми попереднього конституційного контролю законопроектів про внесення змін до Конституції України. *Віче.* 2015. № 21. С. 22–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2015_21_15.
  6. Берч В. Парадигма імплікативного взаємозв'язку демократії та конституціоналізму: ключові цінності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія. Право.* № 74. Том № 1. 2022. С. 55–58.
  7. Берч В.В. Демократія як динамічний політико-правовий феномен: основоположні засади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія. Право.* Випуск 79. Ч. 1. 2023. С. 119–123.
  8. Подорожна Т.С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 536 с.
  9. Белов Д.М., Белова М.В., Переш І.Є. Розуміння терміну «конституція» в період Стародавнього Риму. *Аналітично-порівняльне правознавство.* № 4. 2023. С. 231–235.
  10. Белов Д.М., Бисага Ю.М., Берч В.В., Внесення змін до конституції: загальнотеоретичний аспект. *Аналітично-порівняльне правознавство.* № 5. 2023. С. 682–687.
  11. Рогач О.Я., Белов Д.М. Категорія «парадигма» в сучасних умовах функціонування української держави: теоретичні засади. *Аналітично-порівняльне правознавство.* № 1. 2022. С. 37–42.